

Regina Wasiak-Taylor, *Ojczyzna literatura. O środowisku skupionym wokół Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie*, Oficyna Poetów i Malarzy, Londyn 2013, ss. 285, 3 nlb.

Jesienią 2013 r. ukazała się publikacja Reginy Wasiak-Taylor zatytułowana *Ojczyzna literatura. O środowisku skupionym wokół Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie*, wydana – jak czytamy w kolofonie – jako ostatnia pozycja działającej w Londynie w latach 1949–2011 Oficyny Poetów i Malarzy w 2013 r. Wydrukowano ją w firmie Jana Kapanowskiego, POLPRINT, złożono czcionką 11 i 13 pkt. Garamond, odbito na papierze Conqueror High White Laid 100 g, w nakładzie 500 egzemplarzy. Dwukolorową okładkę projektu Joanny Ciechanowskiej oprawiono w karton Conqueror Contour High White 300 g. Książka jest sygnowana rozpoznawalnym sygnetem-rozetką Oficyny Poetów i Malarzy. Dlaczego te wszystkie informacje są równie ważne jak zawartość merytoryczna książki? Ponieważ mamy do czynienia z wydawnictwem bibliofilskim, wieńczącym niestrudzone dzieło i zamysł malarki i poetki Krystyny oraz poety Czesława, Bednarczyków. Nie można omówić książki Reginy Wasiak-Taylor bez kontekstu historycznego.

Pomimo niesprzyjających warunków, w Wielkiej Brytanii od czasów II wojny światowej lub od końca lat czterdziestych XX w., poza firmami wydawniczymi, takimi jak: M. I. Kolin (Londyn 1939–1943, przejęta przez „Orbis” w 1944 r. działała do dziś), Książnica Polska (ang. The Polish Library) Jadwigi Harasowskiej (Glasgow 1940–1948; przejęta przez londyńską Alma Book Company działała do 1953 r.), Składnica Księgarska (ang. Polish Book Depot) Anny Laskowskiej (Edynburg 1942–1946), Caldra House (1944 – nadal), „Gryf” (Londyn 1946–1976), Katolicki Ośrodek Wydawniczy „Veritas” (Londyn 1947–1987), Wydawnictwo „Taurus Ltd.” Bohdana Olgierda Jeżewskiewgo (Londyn 1947–1980), Polish Book House B. Świderskiego (Londyn 1949–1969), Polska Fundacja Kulturalna (Londyn 1950 – nadal), Polonia Book Fund Ltd. (Londyn 1959 – nadal), „Odnowa” (Londyn 1963–1980) istniały i działały artystyczne oficyny drukarskie, skupiające się na twórczej pracy typograficznej, wydawaniu bibliofilskich publikacji. Należały do nich: „Gaberbochus Press” Franciszki i Stefana Themersonów (1948–1979), Wydawnictwo Polskie „Tern” Rybitwa Book Co. Tadeusza Rybotyckiego (Londyn 1948–1980), pracownia Stanisława Gliwy (1952–1980), Oficyna Poetów i Malarzy (ang. Poets’ and Painters’ Press) Czesława i Krystyny Bednarczyków (1949–1991/1992).

W latach 1949–1950 polski rynek wydawniczy w Zjednoczonym Królestwie odnotował gwałtowny spadek produkcji tytułów. I w takich warunkach małżeństwo Bednarczyków w swojej „Drukarni pod mostem”, mającej siedzibę pod arkadami mostu Waterloo w Londynie (146 Bridge Arch, Sutton Walk, London, S. E., 1 – tuż obok pracowni Feliksa Topolskiego), wydało około tysiąca pozycji poetyckich i prozatorskich, do których okładki i ilustracje przygotowywali artyści polscy mieszkający w Londynie: zaprzyjaźniony z nimi Feliks Topolski, Zygmunt Turkiewicz, Marian Kościałkowski, profesor Marian Bohusz-Szyszko, Jan Lebenstein, Franciszka Themerson, Aleksander Werner, Danuta Laskowska, Krystyna Herling-Grudzińska i inni. Twórcą charakterystycznego, rozpoznawalnego sygnetu-rozetki Oficyny Poetów i Malarzy był związany z wydawnictwem od początku jego istnienia (przedwcześnie zmarły w wieku 60 lat w 1973 r.) Zygmunt Turkiewicz – autor wielu znakomitych okładek oraz układów graficznych. Z czasem Bednarczykowie wyposażyli swoją drukarnię w linotypy i prasy automatyczne, zatrudnili drukarzy.

Według pierwotnego zamysłu wydawnictwo to miało być tworem przypominającym działania dziewiętnastowiecznych prerafaelitów angielskich, czyli tworzyć grupę plastyków, poetów i pisarzy, którzy mieli osobiście uczestniczyć w procesie edytorskim od dostarczenia tekstów, poprzez ich składanie, odbijanie do ilustrowania (traktowanego jako samodzielna sztuka). Literat i artysta mieli w jednym dziele „przemawiać do odbiorcy własnym zakresem treści i własnymi środkami wyrazu”¹. Po nieudanej próbie stworzenia bractwa, ale przy współpracy polskich artystów plastyków, Bednarczykowie sami realizowali swoje pomysły wydawnicze, mając początkowo do dyspozycji tylko małą pedałową maszynę drukarską kupioną z wojskowego demobilu. Według opinii pisarza Czesława Dobka: „Oficina Poetów i Malarzy patronowała wszystkim niekonformistom emigracyjnym”².

Regina Wasiak-Taylor od 1998 r. pełni funkcję sekretarza Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie w Londynie. Ukończyła filologię polską w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu, później pracowała jako dziennikarka radiowa. Do Wielkiej Brytanii przyjechała tuż przed wybuchem stanu wojennego w Polsce, została tam i zajęła się pisaniem artykułów do prasy emigracyjnej. Należy do mijającego świata wielkich społeczników, działających dla dobra wspólnego na wielu płaszczyznach. Do Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie (ZPPnO) wprowadził ją Józef Garliński, który był pod wrażeniem jej zapału do pracy i działania na rzecz środowiska. Regina Wasiak-Taylor organizuje spotkania literackie – obecnie w Ognisku Polskim, koncerty, występy baletowe. Od wielu lat redaguje „Pamiętnik Literacki” afiliowany przez ZPPnO (od 1984). W 2011 r. ukazała się w Londynie także jej publikacja zatytułowana *Dzieje Nagrody Literackiej Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie 1951–2011*, w pięknym opracowaniu graficznym Danuty Laskowskiej-Osieckiej.

¹ J. Zabielska, *Instytucje i firmy wydawnicze – oficyny drukarskie*, w: *Literatura polska na obczyźnie 1940–1960*, t. 2, red. T. Terlecki, Londyn 1965, s. 571.

² C. Dobek, *Anty-mistrz z Brukseli*, „Oficina Poetów” 1073, nr 1(28), s. 54.

Autorka zna londyńskie polskie środowisko emigracyjne, przyjaźniła się również z małżeństwem Bednarczyków. Naturalną kolejną rzeczą jest przygotowywana przez nią rozprawa doktorska na temat ich legendarnej oficyny wydawniczej pod kierunkiem naukowym Jolanty Chwastyk-Kowalczyk.

Przez osiem lat materiały pokazane przez autorkę ówczesnemu prezesowi ZPPnO Józefowi Garlińskiemu, czekały na opracowanie redakcyjne. Zgodę na ich wydanie w Oficynie Poetów i Malarzy wyraziła Krystyna Bednarczyk, która niestety zmarła w kwietniu 2011 r., nie doczekawszy ostatniej publikacji wydanej przez swoją oficynę. Zamysłem Krystyny Bednarczykowej było wydać tę książkę na ręcznej maszynie „adanie”, wybrała papier, ulubiony krój pisma – garamond, kilkanaście rysunków i grafik, określiła nakład. Ale w 2005 r. została prezesem ZPPnO, pochłonęły ją sprawy organizacyjne, potem przyszła choroba. Dwa lata po jej śmierci Regina Wasiak-Taylor odkurzyła teczkę z zebrany materiałem i postanowiła z zachowaniem sugestii Bednarczykowej wydać książkę. Skorzystała z pomocy drukarza Jana Kapanowskiego, któremu Krystyna Bednarczyk „powierzała w ostatnich latach przygotowywane przez siebie z rzadka bibliofilskie wydania książek polskich i angielskich” („Przedmowa”, s. 9).

Na publikacje złożyły się szkice i rozmowy głównie z polskimi literatami, żyjącymi na emigracji, których autorka знаła osobiście, poza Sergiuszem Piaseckim, ale także z uczonymi, wydawcami, bibliotekarzami (Zbigniew Jagodziński), autorami tekstów piosenek (Ref-Ren, czyli Feliks Konarski), artystami estradowymi (Włada Majewska), fotografikami (Juliusz Englert), jak również prezentacja ważnych instytucji emigracyjnych – Oficyny Poetów i Malarzy. Wiele z nich ukazało się w londyńskich pismach – „Pamiętniku Literackim”, „Tygodniu Polskim”, zostały wygłoszone lub wykorzystane w programach teatralnych. Jednak autorka odświeżyła je, przeredagowała, uzupełniła, względnie napisała od nowa. Dziewicze były tylko eseje o Stanisławie Balińskim, Jerzym Pietrkiewicz czy rozmowy z przyjacielem Bolesławem Taborskim i z Rosmary Hunt. Jak zwierzyła się Regina Wasiak-Taylor: „przez 30 lat życia poza krajem każdy z poruszonych tutaj tematów, przerabiałam wielokrotnie. O ulubionej Oficynie Poetów i Malarzy pisałam kilkadziesiąt razy. Ze swoimi bohaterami na ogół się nie rozstaję, dopisuję do tematów znanych kolejne rozdziały. Przykładem tej metody są dwa teksty o Irenie Bączkowskiej – artykuł i wywiad” (s. 10).

Cały materiał ułożony jest chronologicznie według dat ich opublikowania lub powstania. Podzielony został na dwie części: „Szkice” i „Wywiady”. Poznajemy barwne sylwetki polskiego świata najszerzej pojętej kultury uchodźców, żyjących poza krajem. Wielu z nich pozostanie już tylko w naszej pamięci: Irena Zabłocka-Bączkowska, Stanisław Gliwa, Zdzisław Jagodziński, Józef Garliński, Alicja Iwańska, Jerzy Kulczycki, Bolesław Taborski, Marta Reszczyńska-Stypińska, Zbigniew Zaniewicki. Postaciami centralnymi tego opracowania są laureaci rozmaitych nagród przyznawanych przez Związek Pisarzy Polskich na Obczyźnie: Stanisław Baliński, Florian Śmieja, Marian Hemar, Krzysztof Głuchowski, Mieczysław Paszkiewicz, Zbigniew S. Siemaszko, Aleksandra Ziółkowska-Bohem.

Ważną częścią tej publikacji jest „Nota biograficzna”, która może uchodzić za najbardziej aktualną bazę danych na temat polskiego życia literacko-naukowego w Wielkiej Brytanii.

Książka urzeka klimatem, dowcipem, serdeczną uwagą interlokutorów lub autorki, przytaczane są anegdoty, perypetie bohaterów, mało znane fakty, drobiazgi, szczegóły, które składają się na holistyczne puzzle polskiej kultury na obczyźnie. Napisana znakomitą, barwną polszczyzną, w której trudno doszukać się tak wielu lat życia poza Polską. Nie dziwię się Władysławowi Bartoszewskiemu, który serdecznie gratulował autorce tej publikacji, sama jestem pod wrażeniem. Już dawno nie zdarzyło mi się czytać książki, którą mogłabym z tak czystym sumieniem polecić wszystkim humanistom, bez względu na specjalizację oraz osobom zainteresowanym po prostu nietuzinkowym światem naszej kultury na obczyźnie.

Jolanta Chwastyk-Kowalczyk